

УДК 373.37.08

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.15>

**Г. О. Коцюба**

кандидат психологічних наук,  
доцент кафедри освітнього лідерства  
Інститут післядипломної педагогічної освіти  
Київського університету імені Бориса Грінченка

**Т. А. Лигомина**

старший викладач кафедри методики та психології дошкільної  
і початкової освіти  
Інститут післядипломної педагогічної освіти  
Київського університету імені Бориса Грінченка

## ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НОВОЇ МОДЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ ЗА ПРОГРАМОЮ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

*У статті розглядаються сучасні тенденції оновлення «Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників». Аналізуються основні зміни щодо змісту та форми проведення курсів підвищення кваліфікації педагогів, що працюють за програмою «Нова українська школа». Проаналізовано наукові праці, присвячені проблематиці професійного розвитку особистості педагога. Визначено тенденцію серед розвинених європейських країн щодо створення умов для неперервного навчання та професійного вдосконалення особистості впродовж усього життя. І особливо до вільного вибору педагогами форм, методів і технологій підвищення кваліфікації.*

*Представлено результати емпіричного дослідження щодо організації навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогів (визначення найбільш цікавих та ефективних форм і методів навчання), а також виявлено основні потреби та труднощі, з якими стикаються педагогічні працівники у зв'язку з реформою загальної середньої освіти.*

*В експериментальному дослідженні взяли участь 239 осіб, педагогічні працівники загальної середньої освіти м. Києва, що проходили курси підвищення кваліфікації у 2018–2019 навчальному році. Дослідження виявило низку прогалин щодо організації та змісту підвищення кваліфікації педагогічних працівників за інноваційною моделлю «Нова українська школа». Найбільше складнощів у професійній діяльності респонденти зазнають під час роботи з новими програмами, інноваційними формами навчання та виховання і розуміння психологічного стану учнів.*

*Визначено проблеми в недостатньому забезпеченні посібниками, науково-методичною літературою з питань розвитку і виховання дітей та відсутності регулярної можливості підвищення своєї кваліфікації з питань педагогічної підготовки. Найбільше труднощів у спілкуванні опитані педагоги переживають у відносинах із батьками учнів. Затребувані галузі знань, у яких освітяни прагнуть підвищити свою кваліфікацію, – це методика викладання, психологія та методика виховання. Щодо загальної задоволеності якістю курсів підвищення кваліфікації, то позитивна динаміка становить усі 100%; незадоволених курсами ПК не виявилось.*

**Ключові слова:** програма, підвищення кваліфікації, педагогічні працівники, «Нова українська школа», компетентності; форми, методи навчання.

**Постановка проблеми.** Концепція «Нова українська школа» розпочала новий етап в сучасній системі освіти України. В її зміст закладено компетентнісний підхід, тобто надання комплексу знань, умінь і навичок, які допоможуть учням використовувати отриману в школі інформацію у реальному житті. Проте новий підхід передбачає і нових вчителів – успішних, умотивованих, компетентних, які є агентами змін. Перед учителями постають нові ролі, а разом із ними і нові завдання: бути наставником, фасилітатором, консультантом, менеджером, мати академічну свободу, володіти навичками проектного менеджменту, самостійно і творчо здобу-

вати інформацію, організувати дитино-центрований навчально-виховний процес. Переосмислення соціальної і професійної місії вчителя Нової української школи актуалізує необхідність підготовки фахівців, адаптованих до сучасних соціокультурних умов, здатних творчо працювати, приймати нестандартні рішення в ситуаціях ринкової конкуренції, уникати стереотипізації і шаблонів, засвоювати нові професійні ролі і функції, забезпечувати випереджувальність розвитку країни, реалізовувати освітні проекти національного масштабу [9].

Головна ідея підвищення кваліфікації педагогічних працівників початкової школи полягає

в забезпеченні індивідуально-особистісного та професійно-діяльнісного самовдосконалення слухачів на основі активізації їхньої базової освіти, набутого професійного та життєвого досвіду відповідно до індивідуально-особистих інтересів, соціальних запитів держави щодо ефективного виконання посадово-функціональних обов'язків.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Різноманітні аспекти професійного розвитку особистості виступали предметом наукових досліджень як вітчизняних (Г. Балл, В. Моляко, Є. Мілерян, П. Перепелиця, К. Платонов, Б. Федоришин), так і зарубіжних учених (Л. Бандура, С. Бaley, Е. Зеєр, Й. Лінгарт, Д. Міллер, Д. Супер) [2]. Обґрунтовані теоретично і перевірені практикою шляхи підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі неперервної освіти відображено у працях В. Арешенкова, С. Архангельського, Л. Даниленко, М. Дарманського, Т. Десятова, А. Зуб'яка, В. Лугового, В. Олійника, В. Онушкіна, О. Пехоти, Н. Протасової, М. Романенка, Т. Сорочан, Т. Сущенко, Г. Тимошко, Н. Чепурної та інших учених [1; 7; 8; 10].

Аналіз наукових праць і публікацій дослідників свідчить про значну увагу розвинених європейських країн (наприклад, Данія, Люксембург, Німеччина, Норвегія та ін.) до створення умов для неперервного навчання та професійного вдосконалення особистості впродовж усього життя (І. Коршунов). Насамперед законодавчого забезпечення з визначенням обсягу щорічного підвищення кваліфікації працівників освіти, вільного вибору форм і термінів навчання, запровадження системи оцінювання та визнання результатів неформальної й інформальної освіти, електронних платформ-навігаторів тощо [3].

В Україні ідея накопичувальної системи підвищення кваліфікації належить академіку В. Олійнику, який у її основі розглядав кредитно-модульну організацію освітнього процесу в умовах органічного поєднання курсів підвищення кваліфікації та міжкурсового (або міжтестастійного) періоду [6].

Проте постійне реформування системи освіти України викликає багато суперечностей щодо якості змісту та ефективності форм і методів підвищення кваліфікації педагогів.

**Метою статті** є теоретичний аналіз та емпірична перевірка якості змісту та форми нової моделі підвищення кваліфікації сучасних педагогів. Для реалізації мети поставлено такі завдання: 1) визначення основних потреб і труднощів, з якими стикаються педагоги у професійній діяльності у зв'язку з новою реформою загальної середньої освіти; 2) виявлення найбільш цікавих та ефективних форм і методів навчання на курсах підвищення кваліфікації.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасні курси підвищення кваліфікації, описані в Типовому

положенні, засновані на компетентнісних засадах. Вчителі «Нової української школи» повинні оволодіти базовими компетентностями, які необхідні для успішного виконання стратегічної мети та завдань реформування початкової освіти, а саме: професійно-педагогічна компетентність – обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з педагогіки, психології, методик, інноватики; соціально-громадянська компетентність – розуміння сутності громадянського суспільства, володіння знаннями про права і свободи людини, усвідомлення глобальних (зокрема, екологічних) проблем людства; загальнокультурна компетентність – здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва; мовно-комунікативна компетентність – володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності; психологічно-фасилітативна компетентність – усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я дитини; підприємницька компетентність – вміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя; інформаційно-цифрова компетентність – здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Зміст програми має практичну спрямованість, містить обов'язкову і вибіркочку складові та охоплює: змістовну, практичну (практико зорієнтовану) і ресурсну (методичну) складові підвищення кваліфікації вчителів. Нововведенням цієї моделі підвищення кваліфікації також є очно-дистанційна форма навчання [11].

Отже, ідея Нової української школи передбачає неперервний професійний розвиток та вдосконалення працівників освіти, вона втілює накопичувальний принцип і має законодавче забезпечення щорічного підвищення кваліфікації педагогів, вільного вибору форм і термінів навчання, системи оцінювання та визнання результатів неформальної й інформальної освіти [4]. Подібний формат вимагає комплексного та відповідального підходу не тільки з боку потенційних здобувачів курсів підвищення кваліфікації, але і з боку тих, хто проводить відповідну підготовку кадрів.

Для перевірки ефективності запровадження нової Програми курсів підвищення кваліфікації педагогів було проведено емпіричне дослідження. Дослідження проводилися впродовж 2018–2019 навчального року на базі Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Всього в анкетуванні взяли участь 239 осіб, педагогічні працівники загальної середньої освіти м. Києва, слухачі

курсів підвищення кваліфікації вищезазначеного навчального закладу.

Для вирішення зазначених вище завдань нами було розроблено пакет діагностичних анкет (4 анкети):

**Анкета № 1** складається із загальних відомостей про респондента щодо його віку, педагогічного стажу, посади, освіти та категорії; за її допомогою ми визначали основні потреби педагогів щодо професійного зростання та труднощі з якими вони стикаються під час роботи. **Анкета № 2** пропонує педпрацівникам проаналізувати свою професійну діяльність за показником успішної чи не успішної комунікації в своїй роботі, а також сфер в яких є прагнення підвищити свою кваліфікацію. **Анкета № 3** аналізує технології, форми та види навчальних занять на курсах підвищення кваліфікації; **Анкета № 4** вивчає задоволеність слухачів навчанням на курсах підвищення кваліфікації.

На рис. 1 представлено результати першої анкети.

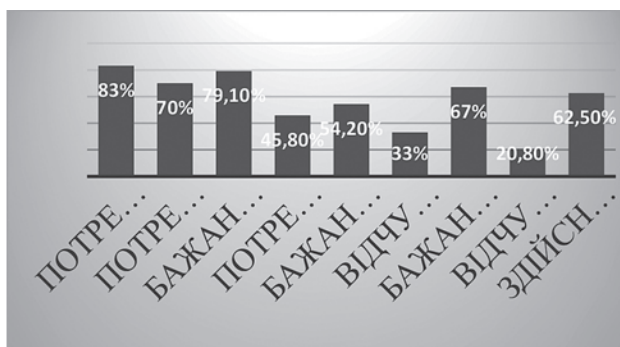


Рис. 1. Потреба щодо професійного зростання

Як видно із рис. 1 лідерами серед потреб, що зумовлюють професійне зростання, є потреба в отриманні нового досвіду (потреба в новизні, зміні обстановки) – **83%**; потреба в покращенні своїх знань для роботи з учнями – **79,1%**; потреба у встановленні контактів з цікавими, творчими людьми – **70%** та власна потреба у професійному зростанні – **67%**.

За результатами відповідей на друге питання анкети було з'ясовано, що більшість респондентів **37,5%** зазнають труднощів намагаючись ефективно використання оснащення класу; **29,2–33,3%** мають складнощі під час оволодіння змістом нових програм і підручників; складання авторської програми з навчання та розвитку учнів; введення інноваційних форм виховної роботи; **25%** відповідей були пов'язані з труднощами щодо розвитку у учнів інтересу до заняття та діагностики рівня емоційного стану вихованців(учнів); використання сучасних виховних технологій; **20,8%** респондентів мають труднощі з використанням елементів сучасних педагогічних технологій; забезпеченням розумної дисципліни на заняттях; обліком, оцінкою умінь і навичок учнів.

Результати відповідей на другу анкету дослідження проілюстровано на рис. 2. Як видно з діаграми, найголовніші труднощі у професійній діяльності – це недостатнє забезпечення педагогічних працівників посібниками, науково-методичною літературою з питань розвитку і виховання дітей – **50%**; наступні **20%** респондентів обрали варіант, пов'язаний із відсутністю регулярної можливості підвищення своєї кваліфікації з питань педагогічної підготовки, ще **20%** визначили не досить сформовану нормативно-правову базу.

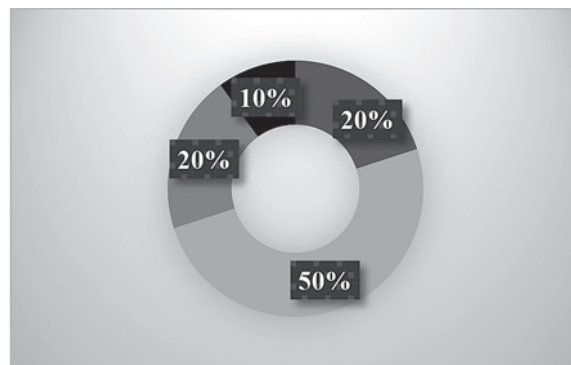


Рис. 2. Проблеми у професійній діяльності

Нижче представлено діаграму з ілюстрацією результатів відповідей на таке запитання другої анкети: «З ким у Вас виникають найбільші труднощі у спілкуванні?» (рис. 3).

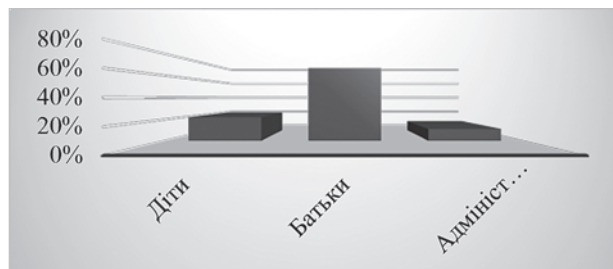


Рис. 3. Труднощі у спілкуванні

Як видно з 3 рис., найбільші труднощі у спілкуванні слухачі переживають у взаєминах із батьками вихованців – **67%** респондентів обрали цей варіант відповіді.

Відповіді педагогів на запитання 1 третьої анкети: «З якої галузі знань Ви прагнете підвищити свою кваліфікацію (можна обрати декілька варіантів)?» (рис. 4).

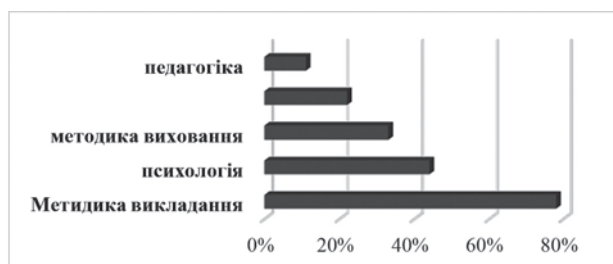


Рис. 4. Галузі знань

Як ми бачимо з рис. 4, найбільш затребуваною галуззю знань щодо підвищення кваліфікації є методика викладання – її обрали **78%** опитаних. На другому місці за значимістю респонденти обрали напрям «психологія» – **44%**. Далі, відповідно розподілилися між такими галузями знань, як методика виховання – **33%**, користування персональним комп'ютером – **22%** та педагогіка – **11%**.

На запитання «Які найбільш цікаві для Вас технології навчання» 130 осіб обрало структурно-логічні (задачі) технології, що являють собою поетапну організацію постановки завдань навчання, вибору способів їх розв'язання, діагностики й оцінки одержаних результатів (лекції, інтерактивні лекції, обмін досвідом, тощо). Це становить **54,4%** від загальної кількості респондентів.

Комп'ютерні технології, пов'язані із застосуванням інформаційних, тренінгових, розвивальних і контрольних навчальних програм різних типів, а також електронних підручників, обрали 60 осіб, що становить **25,1%** від загальної кількості опитуваних.

Тренінгові технології, пов'язані з відпрацюванням визначених алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань під час навчання (тести і практичні вправи), зробили для себе пріоритетом 192 особи з 239, що в процентному відношенні становить **80,3%**.

Дистанційні освітні технології, спрямовані на підвищення ефективності взаємодії викладача і тих, хто навчається, що забезпечується пересилкою навчально-методичних матеріалів електронною поштою; організацією безпосереднього спілкування за допомогою форумів, інтернет- і відеоконференцій; віддаленим виконанням практичних робіт; поточним контролем засвоєння знань в онлайн-режимі обрали 52 особи, відсоток становить **21,8%**.

Результати відображені на рис. 5.

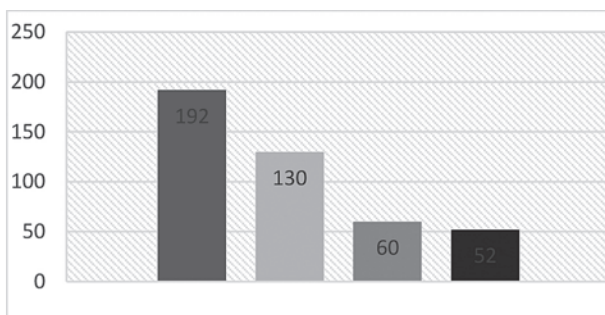


Рис. 5. Технології навчання

У межах нашого дослідження належне місце посіло визначення тих форм навчання, яким слухачі надають перевагу (рис. 6). За результатами опитування маємо такі дані: 198 респондентів обрали очну форму навчання, що становить **76%** від всіх опитуваних; очно-дистанційній формі надала перевагу 31 особа – це **12%**; кращою дистанційною формою навчання стала для 32 педагогів, що у відсотках становить **12,0%**.

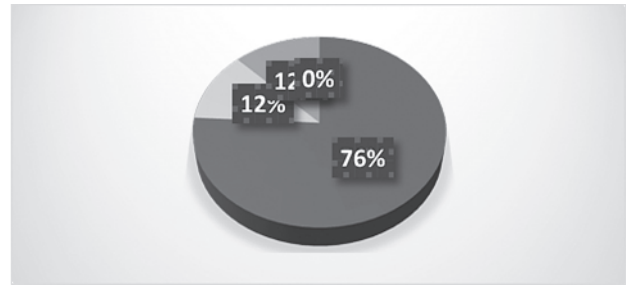


Рис. 6. Найбільш прийнятна форма підвищення кваліфікації

На рис. 7 представлено результати аналізу відповідей респондентів на перше запитання 4 анкети: «Якою мірою якість цих курсів підвищення кваліфікації відповідає Вашим очікуванням?» – **40%** респондентів, а саме 96 педагогів, відповіли, що якість цих курсів підвищення кваліфікації відповідає їхнім очікуванням переважно на 61–90%. Невелика кількість, а саме – **16%** опитуваних, обрали позицію «частково», тобто 31–60%, що в кількісному вираженні становить 38 осіб. Найвищий результат у цьому питанні – 91–100% – повністю відповідають очікуванням – обрала решта опитуваних педагогів – 105 осіб, що відповідає **44%** від усіх опитуваних. Варіанти відповідей «до 10% (не відповідає)» та «11–30% (незначною мірою)» не обрав ніхто з опитуваних. Усі дані відображено на рис. 7.

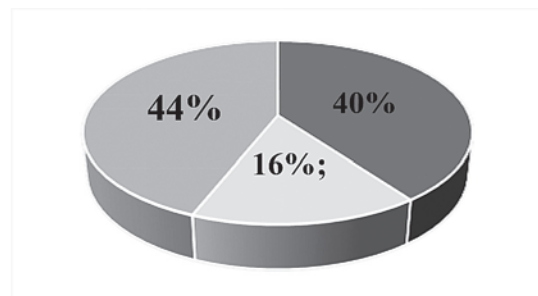


Рис. 7. Міра задоволеності слухачами курсів ПК

На друге запитання анкети № 4 «Чи надали Вам курси нових ідей, які Ви можете застосувати у роботі?» **32%** зі всіх опитуваних обрали відповідь «частково», це становить 77 осіб. Решта дала відповідь «так», що відповідає **68%** респондентів, кількісно – це 162 особи. Варіанти «ні» та «не готовий відповісти» не обрав ніхто. Узагальнені дані з цього питання представлено на рис. 8.

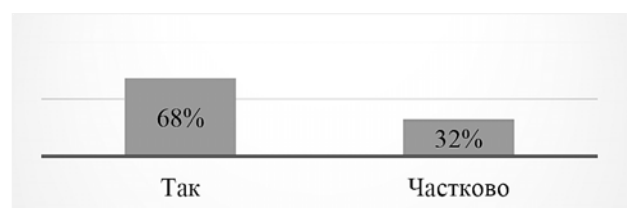


Рис. 8. Отримання нових ідей

**Висновки.** Отже, за результатами анкетування ми можемо зробити висновок, що слухачі курсів підвищення кваліфікації орієнтовані на професійне зростання, для них найважливішими компонентами цього процесу є отримання нового досвіду, знайомство та спілкування з цікавими, творчими людьми і власне підвищення свого фахового рівня.

Респонденти зазначають, що найбільше складнощів у професійній діяльності вони зазнають під час роботи з новими програмами, інноваційними формами навчання та виховання і розуміння психологічного стану учнів/вихованців. Також вони наголошують на недостатньому забезпеченні посібниками, науково-методичною літературою з питань розвитку і виховання дітей та відсутності регулярної можливості підвищення своєї кваліфікації з питань педагогічної підготовки. Найбільше труднощів у спілкуванні, опитані педагоги, переживають у відносинах із батьками учнів/вихованців.

Щодо технологій навчання слухачів на курсах підвищення кваліфікації педагоги обрали тренінгові технології – **80,3%** респондентів, та структурно-логічні – **54,4%**.

Серед найбільш прийнятних форм навчання переважна більшість (**76%**) опитаних визначили очну форму навчання, думки щодо очно-дистанційної та дистанційної форм навчання розділились порівну – по **12%** відповідно.

Затребувані галузі знань, у яких освітяни прагнуть підвищити свою кваліфікацію, – це методика викладання, психологія та методика виховання.

Щодо загальної задоволеності якістю курсів підвищення кваліфікації – повністю задоволені навчанням **44%** педагогів, **40%** задоволені переважно, **16%** задоволені частково, тобто позитивна динаміка становить усі 100%; незадоволених курсами ПК не виявилось.

На запитання, чи отримують на курсах підвищення кваліфікації слухачі нові ідеї, які можна застосовувати в роботі, **68%** відповіли «так», ще **32%** залишились задоволеними в цьому питанні частково. Слухачів, які б не взяли для себе жодних ідей або сумнівались (варіант «не готовий відповісти»), не виявилось.

Підсумовуючи результати емпіричного дослідження, можна зробити висновки, що в загальному столичні педагоги задоволені якістю курсів підвищення кваліфікації, вони дають їм новий стимул та ідеї для подальшої роботи.

Проте дослідження виявило низку проблем нової моделі КПК. Це такі:

- складнощі під час оволодіння педагогами змістом нових програм і підручників;
- відсутність необхідної кількості посібників і науково-методичною літератури;
- труднощі в ефективному використанні оснащення класів;

- неможливість регулярного підвищення своєї кваліфікації з питань педагогічної підготовки;
- труднощі у спілкуванні з батьками учнів тощо.

Наше дослідження показало низку прогалин щодо організації та змісту підвищення кваліфікації педагогічних працівників за інноваційною моделлю «Нової української школи». Реформа освіти потребує доопрацювання нормативно-правової бази, науково-методичної літератури, розроблення навчальних програм і посібників, а також повного оснащення навчальних кабінетів і постійного методичного супроводу педагогічних працівників.

#### Література:

1. Даниленко Л.І. Педагогічні умови формування готовності вчителя у післядипломній освіті до застосування інноваційних технологій інтерактивного навчання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2015. Вип. 44. С. 123–127. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu\\_pp\\_2015\\_44\\_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2015_44_30).
2. Ващенко Л.М. та ін. Загальна середня освіта України в контексті міжнародних індикаторів: аналіт. доп. / за заг. ред. І.Л. Лікарчука; Міжнар. благод. орг. «Центр тест. технологій і моніторингу якості освіти». Київ : МБО «Центр тест. технологій і моніторингу якості освіти»; Харків : Факт, 2013. 166 с.
3. Коршунов І.А., Гапонова О.С. Непрерывное образование взрослых в контексте экономического развития и качества государственного управления. *Вопросы образования*. 2017. № 4. С. 36–59.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки URL: [http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro\\_1221.pdf](http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf).
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с.
6. Олійник В.В. Підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти: концептуальні та організаційно-методичні засади. Київ, 2009. 88 с.
7. Онищук Л.А. Теоретико-методологічні засади конструювання та реалізації змісту освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. пр. / редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. Вип. (12). С. 45–53.
8. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку : наук.-метод. посібник / за заг. ред. В.В. Олійника, Л.І. Даниленко. Київ : Міленіум, 2005. 230 с.
9. Рішення колегії МОН України №10 від 27 жовтня 2016 р. «Нова українська школа: концептуальні

засади реформування середньої школи». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

10. Савченко О.Я. Розвиток змісту початкової освіти в умовах державного суверенітету України: методологічний, законодавчий, дидактичний аспекти. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*: зб. наук. праць : в 5 т. / Нац. акад. пед. наук України. Київ : Педагогічна думка, 2012. Т. 3: Загальна середня освіта. С. 61–74.

11. Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти затверджено МОН України від 15 січня 2018 р. № 36. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/01/16/nakaz-mon-vid-15-01-2018-36-pro-zatverdzhennya-typovoji-osvitnoji-prohramy-orhanizatsiji-i-provedennya-pidvyschennya-kvalifikatsiji-pedahohichnyh-pratsivnykiv-zakladamy-pislyadyplomnoji-pedahohichn>.

**Kotsiuba H. O., Lyhomyna T. A. Study of the effectiveness of the new skill “enhancement” model for teachers who work on the program “New Ukrainian School”**

*This article is being addressed to modern tendencies of updating «The typical educational program on organization and conducting skill enhancement of teaching staff». The article provides also analysis of the main changes on content and forms of conducting skill enhancement courses for teachers who work on the program “The New Ukrainian School”. The scientific works are analyzed; problems of professional development of the teacher’s personality are devoted. The tendency among developed European countries to create conditions for lifelong learning and professional improvement of personality is identified. And especially to the free choice of teachers of forms, methods and technologies of advanced training.*

*The article presents results of the empirical study on the organization of skill enhancement courses for teachers (identifying the most interesting and effective forms and methods of teaching), as well as the main needs and difficulties faced by pedagogical staff in relation to reform of secondary education were ended.*

*239 people have participated in the experimental study, pedagogical workers of the general secondary education in Kyiv, who have undergone refresher courses in the 2018-2019 academic year. The study has found a number of gaps in the organization and content of the skill enhancement on the innovative model of “The New Ukrainian School”. Teachers respondents experience the most difficulties in professional activities when working with new programs, innovative forms of teaching and upbringing and understanding of the psychological status of students / educatee.*

*Enduces problems are in insufficiency in provision of manuals, scientific and methodological literature on child development and upbringing issues and lack of regular opportunity to improve their qualification in pedagogical training. Teachers interviewed have the most difficulties in communication with parents of students / educatee. Required areas of knowledge in which educators seek to improve their skills are teaching methods, psychology and upbringing methods. Regarding the overall satisfaction with the quality of the skill enhancement courses – the positive dynamics is 100%; dissatisfied with skill enhancement courses were not ended.*

**Key words:** program, Certification training, teaching staff, New Ukrainian School, competence, forms, teaching methods.